

Избрани социо-психолошки и педагошки проблемски прашања при образование на далечина

Катарзина ПОТИРАЛА^{a*} и Наталија ДЕМЕШКАНТ^b

^a *Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University, Полска, potyrała2@wp.pl*

^b *Педагошки универзитет во Краков, Полска*

Апстракт: Образованието на далечина, кое стана стандард на нашето време, бара интердисциплинарен пристап. Во написот се претставени избрани социо-психолошки и педагошки проблемски прашања поврзани со наставата и учењето со употреба на ИКТ врз основа на преглед на литературата за оваа проблематика. Анализата ги опфати резултатите од истражувањето на нивото на дигитални компетенции и педагошки активности, главно во кризни ситуации (Итно далечинско учење, ЕРТ). Овие ситуации покажаа дека издржливоста на наставниците и учениците може да се зголеми со системи за поддршка и соработка не само во итното онлајн образование. Важен аспект од преземените анализи е трансформацијата на училиштето кон организација која учи и социјалните предизвици кои ја придружуваат оваа промена.

Клучни зборови: образование на далечина, издржливост, ментална поддршка, соработка

1. Вовед

Итната потреба од користење на дигитални алатки во образованието предизвика многу проблеми, организациски и психолошки, бидејќи се покажа дека реалноста сè уште не е целосно подготвена за радикални промени и во училишната методологија и во методите на стекнување знаење од страна на учениците. Развојот на дигитални образовни алатки бара напор на претставници на многу научни дисциплини, вклучувајќи едукатори, социолози, културни научници и психолози. Последниве, освен теоретски оправдувања, спроведуваат низа емпириски студии за психолошките можности за прилагодување на адолесцентите на новите услови за учење. Социо-психолошките фактори кои ја карактеризираат субјективната благосостојба на учениците во оваа ситуација ги вклучуваат најчесто споменуваните: вештини за учење (вклучувајќи учење на далечина), задоволство од резултатите добиени од оваа форма на образование, одржување односи со соучениците и наставниците и ефективноста на далечинската интеракција со наставниците.

Присилната транзиција кон учење на далечина за време на пандемијата го одреди развојот на нови модели на професионална активност на наставниците. Резултатите од истражувањето по „првиот бран“ покажаа дека околината на академските наставници не е подготвена за учење на далечина не само поради недостигот на потребните компетенции и вештини за работа во интернет опкружувањето, туку и психолошки. Особено, психолошката неподготвеност на наставниците да се префрлат од традиционалните форми на интеракција во далечински, колапсот на познатите „живи“ модели на комуникација со учениците и колегите се покажа како голема тешкотија (Илина, 2021). Идентификувани се и главните групи на ризици со кои се соочуваат наставниците поради принудната транзиција кон работа на далечина. Од една страна, наставниците во ерата на работа на далечина развија нови вештини и компетенции, ги совладаа иновативните онлајн технологии, успеаја да надминат бројни психолошки борби итн. Од друга страна, наставниците се свесни дека потребниот процес на трансформација на образованието не само што значително ќе ја менуваат својата професионална дејност, но и доведуваат до појава на сосема нови општествени улоги и обрасци на професионално однесување.

Што се однесува до студентите, истражувањето на Брукс и сор. (2020) укажуваат на тоа дека кога учениците се онлајн, тие стануваат помалку ментално ангажирани, имаат различни

ставови за спиење и одмор и помалку поволна исхрана, кои придонесуваат, меѓу другото, за зголемување и губење на тежината или кардио-респираторни нарушувања. Дополнително, работата на далечина влијае на нивната мотивација, интерес и посветеност на учењето (Carvalho et al., 2020). Неколку студии сугерираат дека ентузијазмот е клучен фактор за влијание врз темпото и квалитетот на учењето (Odeh et al. 2020). Lin, Zhang и Zheng (2017) веруваат дека мотивацијата на учениците е еден од најважните фактори кои влијаат на академскиот напредок или нивната способност за учење. Исто така, перцепциите на учениците за учењето можат да бидат конструктивни или деструктивни, а тоа на крајот влијае на нивната подготвеност за учење. Сепак, постојат примери дека активното управување со знаењето и мотивацијата на учениците, како и комбинацијата на когнитивни и метакогнитивни фактори се клучни за активното онлајн учење (Odeh et al. 2020).

Цивилизациските промени и општествените промени забележани во последниве години ги поттикнаа авторите да бараат и имплементираат нови дидактички решенија во Полска, земајќи ги предвид опишаните психолошки, педагошки и социјални проблеми (Tomczyk et al. 2020). Рефлексиите се фокусираат на дигиталните вештини и искуство во употребата на современите информатички и комуникациски технологии во образованието во Полска. Врз основа на направените анализи, идентификувани се две групи корисници на онлајн едукативната платформа. Една третина од корисниците имаат различни искуства за е-учење, што одговара на нивните дигитални вештини. Останатите две третини од испитаниците имаат потреба од поголема обука во областите кои се проценети. Последователните студии покажаа дека испитаниците се отворени за развој на сопствените наставни компетенции и ја ценат улогата на доживотното учење. Наставниците очекуваат суштинска и методолошка поддршка, како и промоција на идејата за доживотно учење (вклучувајќи и развој на дигитални компетенции) во општеството (Tomczyk et al. 2022).

Беше истражен и процесот на трансформација на училиштето. Главната цел на студијата беше да се прикаже суштинска анализа на полската образовна средина заснована на мислењето на директорите на основните и средните училишта во однос на заканите и перспективите што ги носи глобалната блокада на реалниот/стационарниот образовен процес поради Ковид. -2019 година. Концептуалната рамка беше заснована на теоретска перспектива (когнитивни и афективни процеси во мултимедијалната настава, теорија на мотивација и поставување цели) и моделот на училиштето како организација за учење и претпоставките на итна далечинска настава. Категоризирани интервјуа со раководителите на училиштата беа спроведени со помош на прашалник за категоризирано интервју, а испитаниците разгледаа различни категории проблеми во образовната практика поврзани со далечинското функционирање на училиштата. Спроведеното истражување овозможи да се идентификуваат различни области на влијанието на Итната далечинска настава врз трансформацијата на училиштето како организација за учење, како што е функционирањето на училиштето во меѓусебна внатрешна и надворешна мрежна соработка, дисеминација и проширување на комуникациските области со користење на информатичка технологија, , зајакнување на мрежната интеракција преку информатичките технологии и други области (Potyrała, Demeshkant, Czerwiec et al. 2021).

Знаењето и вештините исто така се вклопуваат во конструкцијата на отпорот. Отпорноста е конструкција која се однесува на благосостојбата, создавањето на себеси и пред сè, адекватен одговор на заканувачка ситуација или избегнување закани. Отпорноста ви овозможува да развиете навика кои ви дозволуваат да ја надминете судбината, односно тешките ситуации. Тие беа предмет на истражување спроведено од Буркот, Сепиол и Демешкант во 2021 година.

2. Материјали и методи

2.1 Методологија на поучување

Главната *цел* на преземеното истражување беше да се анализираат документи и изворни податоци за социо-психолошките и педагошките проблеми на образованието на далечина во Полска.

Деталните цели беа фокусирани на истражување на феноменот на далечинско образование од институционална (училиштето како организација за учење) и индивидуална (наставници, директори на училишта, ученици, родители на ученици) перспектива. Теоретските цели

вклучуваат спроведување на анализа на студии за евалуација кои можат да идентификуваат индикатори кои ја одредуваат функционалноста на онлајн платформите и алатките што ги користат онлајн наставниците, а меѓу когнитивните цели, анализата на полската далечна образовна средина во социо-психолошки и педагошки контексти заснована по мислење на директорите на основните училишта и средното образование и родителите на учениците опфатени со далечинско образование. Во вториот случај, внимание беше посветено на нивото на знаење и вештини на родителите на основците од областа на безбедноста на Интернет во контекст на дигиталните вештини. Анализирани се истражувања кое опфати мерење на знаењата и вештините за превенција од електронски закани, кои се дефинираат како проблематични ситуации и е-закани. Овие ситуации се поврзани со менталното и физичкото здравје, социјалните аспекти и техничките прашања поврзани со употребата на ИКТ.

Концептуалната *рамка* беше заснована на теоретска перспектива (когнитивни и афективни процеси во мултимедијалната настава, теорија на мотивација и поставување цели) и моделот на училиштето како организација за учење и претпоставките на итна далечинска настава.

Следниот *истражувачки проблем* беше формулиран:

Како итна далечинска настава влијаеше врз трансформацијата на училиштето како организација за учење и кои се социо-психолошките и педагошките последици од оваа промена?

2.2 Методи на поучување

методот на анализа на документи, со посебен акцент на:

А / анализа на резултатите од истражувањето за евалуација на полските образовни искуства поврзани со употребата на онлајн платформи и поврзани проблеми, вклучително и категоризирани интервјуа со директорите на училиштата и наставниците, каде што испитаниците разгледуваат различни категории проблеми во образовната практика поврзани со функционирањето на училишта за време и по пандемијата.

Беа забележани следните когнитивни категории користени во интервјуата:

1 / мрежна соработка помеѓу наставниците и раководството на училиштето;

2 / онлајн и офлајн врски,

3 / компетенции на наставниците во областа на настава на далечина и воспитно-образовни активности во кризни ситуации,

4 / педагошка и психолошка поддршка на наставниците и учениците за време на наставата од далечина,

5 / поставување цели од страна на главниот наставник како лек за стрес и чувство на закана,

6 / автономија на училиштето и улогата на раководителот во одлуките специфични за училишната средина,

7 / авторитетот на наставникот;

Б / анализа на резултатите од истражувањето во областа на намерното образование, што вклучува препознавање и реагирање на негативните процеси кои произлегуваат од употребата на новите медиуми, што може да биде почетна точка за дизајнирање сеопфатни едукативни активности кои помагаат да се спречат опасните социјални ситуации;

В / анализа на резултатите од истражувањето за конструкцијата на отпорот, каде што беше анализирано истражувањето спроведено на крајот на 2020 година на група испитаници од Германија и Полска, кои беа директори и раководители на основни и средни училишта. Секој учесник одговори на 12 отворени прашања за спречување и справување со опасностите од работа на далечина за време на пандемија.

3. Резултати од истражувањето

Евалуацијата на полските образовни искуства поврзани со употребата на онлајн платформи се фокусираше на три области:

1 / квалитет на курсот,

2 / е-учење и

3 / самооценување на дигитални вештини.

Анализата на податоците земајќи ја предвид променливата (ученик, активен наставник) покажа дека наставниците можеле попрецизно да проценат дали содржината на предметот е корисна за нивната работа. Тие, исто така, претпочитаа концизни форми на доставување информации и се фокусираа главно на практичните аспекти. Сепак, истражувањето го покажа нивното ниско познавање на методологијата за креирање обуки за е-учење (Tomczyk et al., 2020).

Деталната анализа на резултатите, исто така, покажа дека наставниците постигнале добри резултати на тестот во однос на познавањето на секстингот и заштитата на сликите, но не се покажале добро во однос на авторските права и кредибилитетот на информациите на интернет; машките наставници знаат повеќе за техничките аспекти на дигиталната безбедност отколку наставничките; на специјализантите им е потребна посебна поддршка во форма на неформално и неформално образование (Potyrała & Tomczyk, 2021).

Тематската анализа на интервјуата со директорите на училиштата во согласност со утврдените категории овозможи да се организираат меѓусебните односи и односите меѓу нив, а тоа доведе до раздвојување на основните категории според целите на истражувањето. Директорите истакнаа дека директниот однос наставник-ученик е многу важен. Недостатокот на офлајн контакт ја зголемува „загриженоста на наставниците за ефектите од спроведувањето на дидактичкиот материјал и проверката на постигањата на учениците. Наставникот кој одржува онлајн лекција во голема училница не може да ги види сите ученици, дури и со вклучени камери, не ги препознава нивните емоционални состојби и не може да праша за реакциите и емоциите на учениците наместо директното набљудување. Многу важно прашање што се појави во сите интервјуа беше компетентноста на наставниците во областа на далечинско настава во кризни ситуации. Ситуацијата со пандемијата и префрлањето на цели училишни заедници на чисто учење на далечина беше неочекувана ситуација. Наставниците со различни нивоа на компетентност во користењето на информациско-комуникациските технологии во образованието се наоѓаат во новата професионална ситуација. Испитаниците известуваат колку им била тешка оваа професионална промена. Понекогаш дури и најталентираните наставници имаа проблеми со образованието од далечина. Сепак, со психолошка и педагошка поддршка, ситуацијата брзо се стабилизира (Potyrała, Demeshkant, Czerwies, Jancarz-Łanczkowska & Tomczyk, 2021).

Директорите-испитаници на училиштата истакнаа дека успехот го должат на тимските активности. Групната настава, според директорите на училиштата, овозможила ефикасна организација на учењето на далечина, но давала и голема психолошка поддршка на наставниците, особено на оние кои се помалку способни да се занимаваат со комуникациски технологии. Примери за изјави на испитаниците се прикажани во Табела 1.

Табела 1 . Примери на изјави на испитаници-директори на училишта според Potyrała et al., 2021 г.

Улогата на тимската работа	<i>„Најважно е што дејствувавме како група, се поддржувавме еден со друг. Многу разговаравме. Секој може да најде поддршка во учителската соба“.</i> <i>„Еден од наставниците, кој е подобар во апликацијата, ги обучуваше другите на такви пробни часови, пробни часови, па таквата меѓусебна помош беше најважна“.</i> <i>„Се обидуваме да си пренесеме добри практики еден на друг. Исто така, ми е важно училиштето да биде таква заедница како оваа“.</i>
Улогата на соработката со другите раководители на училиштата	<i>„Бев среќен што ја прифатив одлуката на таквата мрежа што беше создадена меѓу главните наставници“.</i>
Улогата на средбите со претставници на владата	<i>„Би било совршено да постои платформа каде што може да се сретнат претставници на власта, било да е тоа локална или државна, и на некој начин да ги</i>

	<i>презентираат нивните предлози, бидејќи таквите разумни идеи се раѓаат при бреинсторминг“.</i>
Улогата на новата професионална ситуација	<i>„Некои наставници се одлични во училишната, но не мора да се добри во наставата од далечина“.</i>
Улогата на професионалниот развој	<i>„Наставниците мораа да научат многу, да се поддржуваат едни со други и стресот во овој случај беше многу корисен“.</i>
Улогата на мотивацијата на учениците	<i>„Наставниците ќе извлечат заклучоци и ќе сакаат да учат, ќе сакаат да користат информатичка технологија за да ги подобрат своите наставни методи во нормални услови, не само за време на пандемијата“.</i>
Улогата на менталното засилување	<i>„Следната важна работа е како да се мотивираат студентите да учат самостојно. Вообичаено е да се избегнуваат повици, да се исклучуваат камерите, да се избегнува учество на часови“.</i>
Улогата на институционалната поддршка	<i>„Фактот да се одржува наставата во нормален режим е за ментално засилување на децата“ „Имаме време за деца од дисфункционални семејства и тука тие можат да најдат такво безбедно засолниште и поддршка за разлика од институциите кои се доста оддалечени за настава“</i>

Истражувањето ги идентификуваше главните области на влијание на наставата од далечина врз трансформацијата на училиштето како организација за учење. Тие се: организација, комуникација, процес и интеграција.

Намерното образование вклучува препознавање и одговор на негативните процеси кои произлегуваат од вообичаената употреба на ИКТ во образовниот процес. За да се спроведат вакви насочени едукативни активности, потребни се барем основни знаења за типичните и новите закани поврзани со развојот на информатичкото општество, што беше предмет на истражување во студиите за знаењата и вештините на родителите за ризиците од дигитален свет (Tomczyk & Potyrała, 2021).

Деталната анализа на резултатите од истражувањето откри дека самоевалуацијата на родителите како поврзана со нивното знаење за е-заканите е директно поврзана со резултатите од нивните тестови за компетентност. Слични резултати на тестот за компетентност добија и родителите кои изјавија дека нивното знаење е на ниско или на многу високо ниво. Пронајдени се слични корелации помеѓу самоевалуацијата на DL во областа на е-заканите и способноста за користење мобилни уреди и компјутери (Tomczyk & Potyrała, 2021, стр. 9). Врз основа на добиените резултати, забележано е дека родителите покажале различни нивоа на *дигитална писменост* (ДЛ) и родителите кои постигнале најниски резултати во тестот за компетентност многу често го преценувале своето ниво на дигитална писменост (Ibidem, стр. 12).

Во образовен контекст, анализираната дигитална отпорност е способност да се создадат нови ресурси за однесување, методи на учење и решавање проблеми во врска со појавата на стресни, неповолни и трауматски ситуации. Отпорноста може да се сфати и како отпор кон какви било дискриминаторски пораки засновани на пол, раса, потекло, образование, место на живеење, приход и многу други стратифицирачки фактори (Ричард и Греј, 2018).

Отпорноста во дигиталниот свет затоа не се однесува директно на дигиталните вештини тесно сфатени како способности, туку и на дискриминација и евалуација на пораките. Затоа, во оваа област видлива е поврзаноста на светот на вредностите со светот на технологијата. Овој имунитет за електронска закана може да се стекне или спонтано или со помош на професионалци. Како дел од доброволниот развој на отпорноста во дигиталниот свет, земете го предвид потенцијалот на социјалните вештини кои се клучни за конструктивно решавање на проблематичните ситуации (Буркот и сор., 2021).

Истражувањето за образовното лидерство и психолошката отпорност на учениците во училиштата во Полска и Германија покажа дека пандемијата очигледно имала влијание врз менталното здравје на учениците во двете земји.

Студијата ги идентификуваше главните области на функционирање на училиштата кои беа директно погодени од пандемијата на Ковид 19: организација, комуникација, процеси и интеракции. Секој од нив бара посебно внимание и поддршка. Управувањето со кризи и промени сега е дел од основните вештини на раководителот на училиштето. Бројни студии покажаа значителни психолошки проблеми на постарите деца и адолесцентите како резултат на социјална изолација. Развиени се анксиозност, анксиозност, соматски симптоми, нарушувања на спиењето, депресија, чувство на лутина и раздразливост, тага и загуба, како и посттравматски стрес (Esposito et al., 2021). Резултатите добиени од Burkot, Sepioł & Demeshkant (2021) беа речиси идентични. Резултатите исто така покажаа дека повеќето училишта презедоа иницијативи за поддршка на учениците во изолација преку организирање специјални состаноци за нив.

4. Дискусија за резултатите од истражувањето

Спроведената анализа на литературата овозможи да се идентификуваат области кои отвораат нови полиња за истражување во областа на односите помеѓу дигиталните вештини на наставниците и учениците и организацијата на наставниот процес, земајќи ги предвид различните фактори и општествени потреби, особено: авторитет на наставниците и директорите на училиштата кои преземаат организациски и превентивни задачи поради грижа за доброто на учениците, важноста на соработката и поддршката на внатрешната и надворешната средина на училиштето, вклучително и родителите на учениците и градење систем на одговорни употреба на ИКТ алатки, посветувајќи особено внимание на издржливоста на корисниците на новите медиуми. Дигиталната отпорност е одговор на многу прашања поврзани со минимизирање на изложеноста на закани во дигиталниот свет.

Собраните информации може да придонесат за преглед на истражување за дигиталната безбедност на родителите и нивните компетенции во контекст на дигиталната безбедност на нивните деца. Дејвис (2012) спроведе истражување кое ја покажа врската помеѓу информациите што ги бараат децата, загриженоста на родителите за можните ризици што ги доживуваат нивните деца и можностите за дигитални безбедносни ресурси.

Презентираните резултати треба да ги информираат воспитувачите за улогата на родителите во обликувањето на свеста и ставовите на децата (Tomczyk & Potyrała, 2021, стр.13). Комплексната интеракција на факторите на семејството и околината, од кои не сите може да промовираат безбедно онлајн однесување, влијае на начинот на живот и видовите на онлајн активности што ги претпочитаат децата. Избраните социо-демографски варијабли, исто така, ја обезбедуваат основата од која може да се дизајнираат активности за зајакнување на DL за избраните групи родители (Wang & Xing, 2018). Се согласуваме со мислењето на Tomczyk & Potyrała (2021) дека добиените податоци не ја одразуваат целосно ситуацијата поради некои методолошки ограничувања (големината на алатката и изборот на индикатори) и динамичниот развој на информатичкото општество (со нови е-заканите секогаш се појавуваат).

Анализата на литературата која беше спроведена потврди дека децата и адолесцентите се поподложни на психолошките ефекти од пандемијата COVID-19, тие имаат тенденција да покажуваат повеќе негативни психолошки ефекти, па затоа им е потребна психолошка поддршка од три системи кои соработуваат: социјален, училиште и семејство. (Џоу, 2020). Постојаната комуникација и соработка меѓу наставниците, како и меѓу наставниците и учениците, родителите и локалната самоуправа беа одлучувачката предност на школувањето на далечина и помагањето да се надмине стресот предизвикан од општото ограничување на социјалните контакти во училишниот контекст. Овој резултат се разликува од претходните онлајн-образовни истражувања, кои укажуваат на недостаток на комуникација и соработка, како и општо намалување на социјалниот контакт во академски контекст (Karalis & Raikou, 2020).

Сите вклучени во оваа ненадејна трансформација на училиштето во организација за учење мора да сфатат дека кризите и катастрофите ги нарушуваат и животите на учениците и наставниците. ЕРТ мора да се одвива под претпоставка дека транзицијата кон онлајн

образование веројатно нема да биде приоритет за сите вклучени (Hodges et al., 2020), па оттука и превентивните и дијагностичките мерки се исто така тешки. Спроведената анализа на литературата покажа дека многу директори на училишта во Полска очекуваат понатамошен развој на учење на далечина и поддршка за развој на училиштата и стратегии за учење на ИКТ заедно со психолошка поддршка во градењето на отпорност на наставниците и учениците. Слични резултати беа добиени во 2020 година, меѓу другите, од Ал Газо и сор.

5. Заклучок

Резултатите од истражувањето покажаа дека комуникацијата, мотивацијата и поддршката се најважните фактори за ефикасно функционирање и трансформација на училиштето за ефективно учење на далечина во итни ситуации. Овие фактори вклучуваат: надминување на бариерите, отпорите, пречките, како и средината во која се одвива процесот на комуникација. Важен е и културниот контекст и функционирањето на училиштето во меѓусебна внатрешна и надворешна мрежа за соработка. Дополнително, усвојувањето пристап фокусиран на меѓучовечките интеракции, зголемувањето на флексибилноста на интеракциите - преминот од реални интеракции кон онлајн интеракции во различни области, проширување на мрежата на интеракција преку ИТ и забрзување на протоколот на информации помеѓу училишното раководство се клучни за зајакнување на отпорноста во светот на дигиталното или хибридно образование.

Референци

- Al Ghazo, R., Daqqa, I., AbdelSalam, H., Pilloti, MA, & Al Mulhem, H. (2020). Ефекти на ментална симулација врз перформансите: Придобивки од исходот наспроти симулации на процеси во онлајн курсеви. *Меѓународен весник за когнитивни истражувања во науката, инженерството и образованието*, 8 (Посебно издание), 37–47.
- Буркот П., Сепиол А., Демешкант Н. (2021). Образовно лидерство и отпорност на децата: германски и полски училишта за време на СОВИД-19, во Родриго, ММТ и сор. (Уред.) (2021). *Зборник на трудови од 29-та меѓународна конференција за компјутерите во образованието. Азиско-пацифичко друштво за компјутери во образованието*, кн. I, Издавач: Азиско-пацифичко друштво за компјутери во образованието (APSCE), стр. 620-625.
- Карваљо, Л., Пијановски, Г., & Гонсалвес, А. (2020). Разлики во личноста и СОВИД-19: дали екстровертноста и совесноста се особини на личноста поврзани со ангажирање со мерки за задржување?. *Трендови во психијатријата и психотерапијата*, (НАПРЕД).
- Дејвис, В. (2012). Меѓусебно поврзани, но недоволно заштитени? Методи и мотивации на родителите за барање информации за прашањата за дигитална безбедност. *Сајберпсихологија, однесување и социјално вмрежување*, 15 (12): 669-674.
- Esposito, S., Giannitto, N., Squarcia, A., Neglia, C., Argentiero, A., Minichetti, P., Cotugno, N., & Principi, N. (2021). Развој на психолошки проблеми кај адолесцентите за време на затворање на училиштата поради фазата на заклучување на СОВИД-19 во Италија: Пресечно истражување. *Граници во педијатријата*, 8, 628072.
- Hodges, CB, Moore, S., Lockee, BB, Trust, T., & Bond, MA (2020). Разликата помеѓу итна далечинска настава и онлајн учење. Почетна страница за преглед на *Educause*, <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
- Илина, ИЈ, Булеј, Н.В., Демченко, ТС, Поворина, ЕВ и Шадскаја, ИГ (2021). Трансформација на условите за работа и вработување на универзитетските наставници во периодот на учење на далечина: социо-психолошки аспекти и проценка на ризик. *Revista Tempos e Espaços em Educação*, 14(33), 12.
- Каралис, Т., и Раику, Н. (2020). Настава во времето на СОВИД-19: Заклучоци и импликации за педагогијата на високото образование. *Меѓународен весник за академски истражувања во бизнис и општествени науки*, 10 (5), 479-493.
- Lin, C., Zhang, Y., & Zheng, B. (2017). Улогите на стратегиите за учење и мотивацијата во онлајн учењето јазик: Анализа на моделирање на структурни равенки. *Компјутери и образование*, 113, 75-85
- Odeh, B., Al-Sa'Egh, N., Qarabesh, M., & Odeh, B. (2020). Пандемија на корона и нови образовни интервенции за саудиските ученици: социо-психолошка студија на универзитетот Касим. *Азиски ESP весник*, 16 (52), 86-101.
- Потирала, К., и Томчик, Ло. (2021). Наставниците во процесот на доживотно учење: примери за дигитална писменост. *Весник за образование за настава*, 47 (2), 255-273.

- Потирала, К., Демешкант, Н., Червиец, К., Јанчарц-Ланцковска, Б., и Томчик, Ло. (2021). Мислењата на раководителите за иднината на училишното образование условени од итна настава од далечина. *Образование и информациски технологии* , 26, 7451-7475.
- Ричард, ГТ и Греј, КЛ (2018). Родова игра, раснализирана реалност: црн сајберфеминизам, инклузивни заедници на практика и раскрсници на учење, социјализација и издржливост во онлајн игрите. Граници: *Весник за женски студии* , 39 (1), 112-148.
- Tomczyk, Ł., & Potyrała, K. (2021). Знаењето и вештините на родителите за ризиците од дигиталниот свет. *Јужноафрикански весник за образование* , 41 (1), 1-19.
- Tomczyk, Ł., Mróz, A., Potyrała, K., & Wnęk-Gozdek, J. (2022) Дигитална инклузија од перспектива на наставниците на постарите возрастни лица - очекувања, искуства, предизвици и мерки за поддршка. *Геронтологија и геријатрија образование* , 43 (1), 132-147.
- Tomczyk, Ł., Potyrała, Włoch, A., Wnęk-Gozdek, J., & Demeshkant, N. (2020). Евалуација на функционалноста на нова платформа за е-учење наспроти претходните искуства во е-учењето и самооценување на сопствената дигитална писменост. *Одржливост* , 12 (23), 10219.
- Wang, X. & Xing, W. (2018). Истражување на влијанието на вклученоста на родителите и социоекономскиот статус врз тинејџерското дигитално граѓанство: Пристап за моделирање на патеки. *Образовна технологија и општество* , 21 (1), 186-199.
- Цоу, Х. (2020). Управување со психолошки стрес кај деца и адолесценти по епидемијата на СОВИД-19: Кооперативен пристап. *Психолошка траума: теорија, истражување, практика и политика* , 12 (S1), 76-78.